

60

ЗАГАЛЬНА БІБЛІОТЕКА

ЛЕСЯ УКРАЇНКА
(ЛАРИСА КОСАЧ-КВІТКА)

ОРГІЯ

ДРАМАТИЧНА ПОЕМА

MADE IN BERMAN

ляйпціг
УКРАЇНСЬКА НАКЛАДНЯ

головні склади:

BERLIN W 62 / ЛЬВІВ / WINNIPEG MAN. (Canada)

Досі появилися оці книжки:

- 1—6а. **Ленкий Б.**, Начерк історії української літератури (до наладів Татар), І, нове ілюстроване видання.
7. **Левицький-Нечуй Ів.**, Запорожці.
8. **Ляфонтен Ж.**, Байки (з 4 образками).
- 9—11. **Карпенко-Карий**, Суєта, нове видання.
- 12—14б. **Крушельницький Антін**, Іван Франко, поезія (Літературні характеристики укр. письменників, І).
- 15—16. **Руданський С.**, Співомовки (зі вступ. Лепкого).
17. **М. Вовчок**, Девять братів і десята сестричка Галя.
- 18—20. **Ахеліс Тома**, др., Начерк соціології.
21. **Мамін-Сибіряк Д. Н.**, Чутлива совість.
- 22—23. **Ницше Фр.**, Так мовив Заратустра. Часть І.
- 24—25. **Ницше Фр.**, Так мовив Заратустра. Часть II.
- 26—27. **Кміт Юрій**, В затінку й на сонці оповідання.
- 28—29а. **Збірник народніх пісень і дум.**
- 30—33а. **Чайківський Й.**, Всесв. історія І, стар. віки, з ілюстр.
34. **Кіплінг Р.**, От собі казочки (з двома ілюстр.).
- 35—36. **Кіплінг Р.**, От собі сторійки (з трьома ілюстр.).
37. **Бернзон Б.**, Новоженці, комедія в двох діях.
- 38—39. **Ницше Фр.**, Так мовив Заратустра. Часть III.
40. **Езоп**, Байки.
- 41—43б. **Барвінський В.**, Скошений цвіт, повість.
- 44—47. **Раковський, Ів. др.**, Психологія, І.
48. **Андреев Л.**, Три оповідання.
- 49—50. **Карпенко-Карий**, Хазяїн, комедія.
51. **М. Вовчок**, Сестра, Козачка, Чумак (оповідання).
52. **Бернзон Б.**, Понад сили (драма).
- 53—56. **Чайківський Й.**, Всесвітня історія II. (серед. віки).
- 57—59. **Ницше Фр.**, Так мовив Заратустра. Часть IV. (кінець).
60. **Марко Вовчок**, Від себе не втечеш (оповідання).
- 61—62. **Ібзен Г.**, Будівничий Сольнес, драма.
- 63—64. **Гоголь М.**, Тарас Бульба, повість, з ілюстр.
65. **Руданський С.**, Цар-соловей, поема-казка.
66. **Молієр Ж. Б.**, Лікар-шуткар, жарт у 1 дії.
67. **Котляревський Ів.**, Наталка Полтавка, укр. опера.
- 68—72. **Чайківський Й.**, Всесвітня історія III (нововічна).
- 73—74. **Николишин Д.**, Розладде (драма).
75. **М. Вовчок**, Кармелюк, Невільничка (оповідання).
- 76—77. **Геновефа**, опов. (з образк.).
78. **Куліш П.**, Орися, Дівоче серце, Січові гості.
79. **Кобилянська Ольга**, Некультурна (новеля).
80. **Кобилянська Ольга**, Valse mélancolique.
- 81—84. **Франс Ан.**, На білих скалах, повість.
- 85—86. **Толстой Л.**, Живий труп, драма.
- 87—91. **Барвінський О.**, Спомини з мого життя, І.
92. **Яричевський С.**, Княгиня Любов, драма.
93. **М. Вовчок**, Сон, Одарка, Чари, Ледащиця.

Kosach, Larisa Petrovna

ЛЕСЯ УКРАЇНКА

(ЛАРИСА КОСАЧ-КВІТКА)

ОРГІЯ

Orgiya

ДРАМАТИЧНА ПОЕМА

УКРАЇНСЬКА НАКЛАДНЯ КИЇВ—ЛЯЙПЦІГ

ГОЛОВНІ СКЛАДИ:

Українська Накладня
с. з. о. п.
BERLIN W 62
Kurfürstenstr. 83

Книгарня Наукового
Тов. ім. Шевченка
у ЛЬВОВІ
Ринок 10

Ukrainśka Knyharnia
i Nakladnia
850 Main Str.
Winnipeg Man. (Canada)

LU
K 8624ny

583192

6. 5. 94

ДІЯЧІ.

Антей, співець.

Герміона, мати його.

Евфрозина, сестра його.

Нериса, жінка його.

Хілон, ученик його.

Федон, скульптор.

Меценат, багатий значний Римлянин, нащадок
відомого Мецената.

Префект.

Прокуратор.

Гості на оргії, раби, рабині, танцівниці, міми,
хор пане іристів.

Діється в Коринті під римським пануванням.

I.

Садок в оселі співця — поета Антея, невеличкий, оточений глухими мурами з хвірткою в одній стіні, у глибині садка домок із повіткою на чотирьох стовпах і з двома дверима — одні в андроніт, другі в гінекей.

Герміона, стара мати Антеєва, сидить на порозі гінекея і пряде вовну.

Чутно стук у хвіртку.

Герміона, не встаючи.

Хто там?

Голос, за хвірткою.

Це я, Хілон Алькмеонід.

Герміона, чукає в напрямі других дверей.

Антею, вийди, ученик до тебе!

Сама лишається сидіти, лише нижче спускає покрива́ о.

Анте́й [молодий, але мужнього вигляду], *виходить із дверей і відчиняє Хілонові хвіртку.*

Сьогодні ти, Хілоне, запізнився.

Всі учні розійшлися.

Хілон

[дуже молодий хлопець, говорить заступаючись],
з видимою ніяковістю.

Вибачай . . .

Але . . . я, власне, не прийшов учитись . . .

Антей, привітно.

Будь гостем.

Сідає на ослоні під деревом і показує Хілонові місце коло себе, але той лишається стояти.

Чом не сядеш?

Хілон.

Маю справу . . .

Антей.

Аж сісти ніколи, таку нагальну?

Хілон.

Воно то ні . . . але . . . пробач . . . я мушу подякувати сьогодні за науку . . .

Я більше не прийду.

Антей.

Чому? *Хілон мовчить.*

Та правда,

мені про це питать не випадає.

Я, очевидячки, не догодив

тобі наукою. Що ж, не соромся, —

соромитись приходиться мені.

Хілон, щиро.

Ні, ні, учителю! Того не думай!

От свідок Аполлон, що я шаную

науку ту, мов святощі містерій!

Антей.

Тоді не розумію . . .

Перебиває сам себе, вдарившись долонею по чолі.

Догадався!

Видно, що й йому трохи ніяково.

Хілоне, слухай . . . Я пождати можу,
поки скінчиш усю мою науку . . .
Та я волів би і зовсім не брати
від тебе грошей, як тобі то трудно . . .

Хілон.

Учителю, та ти ж не багатир!

Антеї.

Хілоне, я скажу тобі по правді,
хоч ти ще молодий такеє слухать,
але инакше трудно довести . . .
Бач, спів, музика й слово мій зарібок,
та хист мій я таки ціную вище,
ніж тії гроші, що приходять з нього.
Я таланту нікого не навчив
і не навчу — це ж тільки бог здолає, —
отож, коли я вчу людей звичайних,
не діткнутих рукою Аполлона.
то я навчаю їх малої втіхи
перебірати струни доладненько
та вимовляти думку виразніше,
вони ж мені дають децицю грошей,
і так ми в обрахунку. Як же бог
мені пошле обранця молодого,
щоб я йому служив своїм здобутком,
і бачу я, що кожна мертва форма,
яку я викладаю перед ним,

присвоївшись йому, вмиць оживає,
і теній молодий в прадавній формі
шумує та искриться самоцвітом,
як молоде вино в старім кришталі, —
тоді я вже заплачений. Ні, більше,
я наче почуваюсь до вини,
що я нездатен так йому служити,
як би хотів. — Тепер ти розумієш?

Хілон.

Учителю . . .

*Зворушення не дає йому говорити, він низько по-
хиляє голову і прикриває долонею очі.*

Антей.

Коли тепер твій теній
вже переріс ті форми й ту науку,
якими я владаю, що ж, мій хлопче, —
покинь мене, я сам тобі те раджу.
Та тільки — заклинаю Аполлоном! —
не кидай ще науки. Їдь в Атени,
там, певне, знайдеться іще таке,
чого ми тут не маємо в Коринті.
А потім, покінчивши різні школи,
учися ще, знаходь собі науку
в книжках, і в людях, і по цілім світі,
але ніколи не кажи до себе:
«Я вже скінчив науку».

Хілон.

Ця порада,
учителю, осмілює мене.

Признаюся тобі: я не покину науки, віддалившись від тебе, бо я вступлю до школи . . . *Знов мовкне*

Антей.

До якої?

Хілон.

До тої, що врядив тут Меценат.

Антей.

Латинської?!

Хілон.

Ну, все ж тепер латинське . . .

Антей.

Як? Я, і ти, і наша рідна мова латинськими вже стали?

Хілон.

Розумів я, властиво, римське, та змілив у слові.

Антей.

Як ти від мене досі не навчився не помилятися так, то в нівій школі ще більше буде помилок таких. Але не знаю, що ти там придбаєш, крім помилок. В поезії латинській і я ж тобі, здається, показав усе, що тільки варт було пізнати. Не думаю, щоб ретори в тій школі тобі могли подати щось нового,

бо я їх знаю. Думаю, що ти вже міг би їх учити.

Хілон.

Сам я певен, що там учителі ні в чім не можуть зрівнятися з тобою. Все ж я мушу до їх піти.

Антей.

Що змушує тебе?

Хілон.

Учителю, zostавшись при тобі, я став би долею тобі подібний.

Антей.

Чому ж та доля так тебе лякає?
Хибá вже я останній між співцями?

Хілон.

Не між співцями, ні . . .

Антей.

Але між людьми?

Хілон.

Я не кажу — останній, але ж правда, що ти в громаді не займаєш місця, належного твому талану.

Антей.

А ти ж якого маєш запобігти, коли скінчиш ту школу Мецената?

Хілон.

Я можу стати ретором в тій школі.
а згодом в академії денебудь.
Або поїду в Рим. Там дуже добре
ведеться вихованцям Мецената,
бо рід його там досі має силу,
як повелось від Августа часів.
Та поки-що, то я й тепер, ще учнем,
вступити можу в хор панеґіристів
самого Мецената.

Антеї, *схоплюється обурений.*

Ти? Ти вступиш
у хор панеґіристів? Тую зграю
запроданців, злочинців проти хисту?
О, краще б ти навіки занімів,
позбувся рук, оглух, ніж так упасти!
І це був мій найкращий ученик! . . .

Павза.

Хілон.

Учителю, прийми ж мою подяку . . .

Подає Антеєві гроші, добувши з калитки.

Антеї, *відитовхує його руку.*

Геть! Я тебе нічого не навчив!

Іди з очей!

Хілон, похнютившись, виходить.

Герміона.

Даремне ти, Антею,
не взяв од нього грошей. В нього батько
сто раз од нас багатший. Сяк, чи так,
а це ж твоя заслуженіна.

Антей.

Мамо!

Нічого я не заслужив, крім гáньби!

Герміона.

Немає за що гáнити тебе,
хибá за те, що ти свій заробіток
пускаєш так на вітер. Справді, сину,
ми зійдемо на пролетарський хліб.
Чи буде ж добре, як твоя родина
просити піде пайки дармової
до тих Римлян, що ти так ненавідиш?

Антей.

Ще маєм хліба власного доволі.
Не прогнівляй богів.

Герміона.

На все їх воля . . .

Запевне, так хотілось Афродиті,
щоб я, замість багатої невістки,
дочку рабині-танцівниці мала
прийняти в дім . . .

Антей.

Ще не кінець докóрам?

Герміона.

Це не декóри, сину, тільки правда.
Чи ти ж не дав на викуп за Нерису
всю спадщину по батьку її добру пайку
свого зарібку?

Антей.

Вже ж не Афродиту
винуй у тому. Всі боги Еллади
мені веліли викупить з неволі
малу дитину еллінського роду.
Адже могла б дістатися у рабство
твоя дочка, моя сестра . . .

Герміона.

Ох, сину,
до того мало-що її тепер бракує!
На викуп за Нерису ми стяглися,
але на посаг нашій Евфрозині
навряд чи стягнемось. А чим же доля
старої дівки краща, ніж рабині?

Антей.

Сестра моя її без посагу цінніща
від всіх багацьких дочок.

Герміона.

Хто ж те знає?
Вона ж у нас не ходить як Римлянка
по всіх усюдах. Завжди в гінекею,
та все в роботі. А хоч би її пішла
куди на свято, то в її уборах

ніхто і не подивиться на неї.

*На дверях Єнікея стає Евфрозина, але Герміона
того не завважає і править далі.*

Нериса все причепуріться якось,
а Евфросині то немає й стрічки.

Евфрозина,

[молода, але вже не юна, убрана по-буденному,
видно — тільки-що від роботи],
нахиляється й обіймає матір.

Матусенько! На віщо ті стрічки?

Як є краса, то на́ що їй покраси?

А як нема, то стрічка не допоможе!

Сміючись, цілує матір і випростовується.

Як, мамочко, заправить голуб'ята?

Я вже зварила їх.

Герміона, встає.

Не руш, не руш,
я їх сама заправляю, ти не вмійш!

Поспішно йде в хату.

Евфрозина,

підходить до Антея і кладе йому руку на плече.

Чого ти, братіку, так засмутився?

Це знов матуся тута воркотіла?

Ти не вважай — то вже стареча звичка.

Антеї,

*одповідає не одразу, мов не почув її слів. Слова
після павзи прориваються в нього, мов несвоєю силою.*

Хілон мене одбіг . . .

Евфрозина, *здивована.*

З якої речі?

Антей.

Вступити хоче в хор панегіристів.

Евфрозина.

Та що ти кажеш?!

На хвилину німіє з дива та обурення, потім опановує собою.

Ба не дивую,
він розумом хисткий.

Антей.

А талантом
всіх переважив, мов би на наругу!

Евфрозина.

Мені здається, той Аполлодор,
що втік до тебе з школи Мецената,
Хілона й таланом переважає,
не тільки розумом. Я наслухала,
як він проказував із Антиґони
Гаймонову промову — дáleбі,
я ледве сльози здержати здолала!

Антей,

з лайдним усміхом, обіймаючи сестру за плечі.
Бо ти сама у мене Антиґона!
Здається, я б Хілонові пробачив,
як би він вчинок свій зробив для того,
щоб вивести з біди таку сестру.

Евфрозина.

За те вже я сестрі тій не простила б!

Антей.

О, ти б не приняла ні цієї жертви,
ні іншої. Але, моя сестричко,
якщо я хотів би стати багатцем,
то тільки задля тебе.

Евфрозина.

І даремне,
Бо я того не хочу. *Сміється.* Мама зараз
мені б за гроші жениха купила,
і, певне, то було б лихе придбання.

Антей.

Та де вже там багатство! Хоч би міг я
тебе від злиднів вибавить . . .

Евфрозина.

Од злиднів?

А де ж ти бачиш їх?

Антей.

Що я не бачу,
то це завдячую тобі самій.

Евфрозина.

І мамі ж і Нерисі.

Антей.

Ні, ти знаєш . . .
Матуся відробила вже своє . . .
Що ж до Нериси . . .

Евфрозина.

Їй ще час робити
Невже твоє життя таке солодке,
що і медо́вий місяць в ньому зайвий?

Антей.

Мені мов сором тішитися щастям,
як здумаю, що ти за нього плáтиш
тяжкою працею . . . Ми маєм щастя,
а ти що маєш тут у рідній хаті?

Евфрозина.

Я маю брата. І нехай довіку
я дівуватиму — я не позаздрю
ані жінкам, ні матерям щасливим,
бо їх любов лиш їх родині служить,
моя ж — Елладі всій. В тобі, Антею,
уся надія наша.

Антей.

Евфрозино,
як можна всю надію покладати
в комусь одному?

Евфрозина.

Аполлон один
з усіх богів не розлюбив Еллади,
і є ще їй надія на життя.
А поки Аполлон є на Парнасі,
то й Музи будуть з ним.

Антей, з усміхом.

Я не безславний,
хоч ти одна мені даєш тріумфи,
бо ти для мене Ніке!

Евфрозина.

Ніке мусить
свою роботу знати. Постривай!

*Виломлює з лаврового куща дві галузки, звязує їх у вінець, стає на постаменті колонни в позі бо-
гині Перемоги-Ніке, простягнувши руку з вінцем.*

Ходи сюди! Схили прегорде чόло?

*Антей підходить, усе усміхаючись, і схиляє голо-
ву перед Евфрозиною, а в неї усміх бореться з
сльозами щирого зворушення, коли вона кладе бра-
тові лаври на голову.*

Нериса,

[молоденька, струнка, незвичайно зграбна,
чепурненько вбрана],

стає на порозі Єнікея і здивовано скрикує:

Це що таке?

Евфрозина засоромлена зіскакує з постаменту.

Антей.

Це Ніке увінчала
свогό поета. А коли Харита
йому додасть гранату, чи троянду,
він буде обдарований усім,
чого дозволено бажати смертним.

Евфрозина,

почуваючи себе ніяково під холодним поглядом Нериси.

Троянда он цвіте . . . До Антея. Одначе Ніке до кухні мусить — допомгти матусі —

бо в нас сьогодні оргія правдива:

купили риби, а якраз нам тітка

дала вина і пару голуб'яток.

Як я ще напечу медяників,

то й Меценат на оргію позаздрить!

З трохи примушеним сміхом зникає у дверях Єнікея.

Нериса.

Чудна та Евфрозина — все їй смішки!

Антеї.

Що ж, молода . . . Здіймає лаври з голови, держить їх у руці, в дальшій розмові кладе на лавці коло себе, сівши.

Нериса.

Та я ж, либонь, молодша, проте . . .

Антеї.

„Проте часами химерую“ — так хтіла ти сказати?

Сміючись, обіймає її, вона здержано приймає його пестощі.

Що тобі?

Нездужаєш, чи хто тебе обрзав?

Нериса.

А ти їй не знаєш? Певне, вже їй сусіди на-пам'ять вивчили оту промову про викуп мій, про посаг Евфрозини, що мати виголошує що-дня.

Антей.

Уже їй що-дня!

Нериса.

Та що ж, в тому є правда. Мені самій ніяково дивитись у вічі Евфрозині.

Антей.

Евфрозина тебе ні в чім не винуватить.

Нериса.

Знаю.

Вона не дарма в тебе Антигона . . .

Антей.

Нерисочко! От це вже справді сором, — підслухати, а потім ще їй корити.

Нериса.

Підслухати! В нас не такі палати, щоб не було з кутка в куток все чутно!

Антей, трохи вражений.

Палати є тепер лиш у Римлян.
Було тобі піти за Мецената.

Нериса, *лагідніше, ніж досі.*

Я не корю тебе, що ти убогий,
але яка ж дружина не бажає
своєму чоловікові достатків?

Антей.

Ну, і собі при тому.

Нериса.

І собі.

Хибá то зле? Я справді не вдалася
до того, щоб увесь день в ярмі ходити
так, як твоя сестра.

Антей.

Ти ж і не ходиш.

Нериса.

А думаєш, мені від того легше?

Антей.

Як би нелегше, ти б сама робила.

Нериса.

В людей на те рабині є . . .

Антей.

Нерисо,
від тебе трохи дивно цеє чути.

Нериса.

Бо я сама рабинею була?

Так що ж, я б і на волі заробляла

тим, чим тоді, як би ти допустив.
Як я тепер нікому непотрібна,
всім на заваді, мов поріг високий,
то з того винен ти!

Антей.

Ну, годі, люба . .

Нериса.

Дозволь мені вступити до театру,
то я твою сестру озолочу
і буду матері невістка люба,
бо, певне, більше зароблю за танці,
ніж ти за спів та за науку хисту.

Антей.

Нерисо, годі! Це твій жаль говорить,
і з цього справді винен я. Прости!

*Цілує її, вона прихиляється до нього з виразом
невинно ображеної дитини.*

Моя кохана! Скарбе мій! Не дам,
не дам тебе юрбі тій безсоромній!
Не підеш ти на оргії до неї, —
вона не тямить, що то є правдива
святая оргія, встановва божа!

Нериса.

Ти був коли на оргії?

Антей.

Давно.

Ще підлітком. Ще як була в Коринті

гетерія співців, таємна, звісно,
бо в́сяке ж товари́ство є злочі́н,
на римську думку.

Нериса.

Що ж? І дуже пишні
були в вас оргії?

Антей.

Зважай сама.

Збирались ми все по таких госпóдах,
як от моя . . .

Нериса, розчаровано.

Ах, так! . . .

Антей.

У нас в кратéрах
вода все панувала над вином.
Квітки бували в нас лише в ту по́ру,
коли вони цвіли в садках та в полі,
а як верталась в тартар Персефона,
то забірала нам усі покраси.

Нериса.

Хиба́ ж бувають оргії без квітів?

Антей.

У нас бували, ще й які буйні!

Нериса.

Але ж вони були таємні, кажеш?
То як же, буйних оргій тих не чули
знадвору люде?

Антей.

Чи ж вони могли
знадвору чути, як серця в нас б'ються?
Чи ж сяйво наших поглядів проїмало
камінні мури та загони щільні?

Нериса.

А ваші співи?

Антей.

О, вони були
потужнії натхненням, а не гуком.
І в стриманім зітханні тихих струн
ми вгадувати вмiли урагани,
що нуртували в грудях у співця
В нас буйні кучері були — мов тирси,
гукали погляди: «евое, Вассе!»
Хоч би сама вода була в кратерах,
ми ще б розхóдились додому п'яні.
О, я б хотів, щоб ти хоч раз попала
на оргію таку! В святім безумстві
ти б у танку знайшлася, як менада!

Нериса.

Бувала я на оргіях нераз . . .

Антей.

Але не на таких!

Нериса.

Либонь, на кращих.

Антей.

Того не може бути

Нериса.

Я не знаю,
які були ті ваші, але тії,
що я на їх дитиною ходила,
були мов сні розкішні.

Антей.

Це злочин —
на оргії такі дітей водити!

Нериса.

Моя матуся мусіла.

Антей.

Я знаю . . .
Пробач, я мовив нерозумне слово.
Повинен би я тямити, як тяжко
рабині-танцівниці серце рвалось,
коло вона свою єдину доню,
що ледве виросла із немовляток
вела на те позорище.

Нериса.

Нічого
мені про те матуся не казала.
Я завжди йшла на оргію весела,
там ласощів я їла досхочу,

та її забавки перепадали часом,
бо гості пестили мене . . .

Антей.

Не згадуй!

Аж холодно, як здумаю . . . Запевне,
ті їхні пестоці були масні,
і кожне слово брудом перейняте!

Нериса.

Не знаю, я тоді не розуміла
ні слів масних, ні поглядів брудних,
але красу я тямилася їй малою,
і серденько тремтіло від хвалі,
як струночка під плектроном на лірі.
На примості високім ми обидві
були немов веселки — більша їй менша —
на ясній верховині. Покривала,
прозорі та барвисті, легким луком
перекидалися понад хмаринки
злотистих курев запашних. Тоді
мені здавалося, що я танцюю
на хмароньках небесних, а з землі
до мене долітають тільки квіти.
То гості кидали на нас квітки,
не тямлячись од захвату палкого . . .

Антей.

А в тих квітках ховався невидимий
холодний гад розпусти та зневаги

Нериса.

Кажу ж тобі, що я того не знала!

Антей.

Але тепер ти знаєш, чим бувають
рабині-танцівниці для Римлян,
і тямий добре, що тебе спіткало б,
як би ти серед оргії тих зроста
так, як твоя матуся нещаслива,
що згинула, мов забавка розбита,
у забутті, в недузї та в погорді.

Нериса.

Я тямлю, що тобі я винна дяку.
Не бійся, я того не забуваю

Антей.

Нерисо! Чи того ж я потребую?

Нериса.

Ні, ні, я не повинна забувати,
що ти зробив людиною мене,
,маленьку малпочку з Танаґри“.

Антей.

Годі!

Я не люблю, як ти таке говориш,
і прозвища того я не терплю,
що прикладали ті Римляни грубі
до еллинської ніжної дитинки.
То заздрили вони, що їх Римлянки

були важкі й незграбні проти тебе,
моєї „вітроногої“ Нериси!

Нериса, задумана.

І на що то мені? . . .

Антей.

Що саме, люба?

Нериса.

Отая „вітроногість“, як ти кажеш . . .
Вже я ж не танцівниця

Антей.

Як, Нерисо?

Хибá тебе не радує хвала
моя і наших друзів скромних, щирих?
Хибá ж то мало — бути в нашій хаті
укритим скарбом, але дорогим,
таким, що й цезар ліпшого не має?

Нериса.

„Укритим скарбом“ . . . Я скажу по правді,
що я щедрішою вдалась од тебе.
І ти ж „укритий скарб“, а я ж, Антею,
тим не радію, що твоєї ліри
не чує світ широкий, тільки я
та слухачів твоїх мала громадка.
Ні! Як би сила, я б тебе сама
поставила на п'єдестал високий,

мов постать Аполлона-Кітариста!
І хай би світ сповнявся тих пісень,
що ти б тоді творив на високости!

Антей.

Ти думавш, либонь, що і натхнення
повищати від п'єдесталу може?

Нериса.

Авже ж! Я певна то́го!

Антей.

Ти дитина

Але як ти так любиш п'єдестали,
то будь утішена, бо наш Федон
вже ж вирізьбив на взір твій Терпсихору
і дав їй п'єдестал високий дóсить

Нериса.

А де ж він тую статую подіне?

Антей.

Нам принесе.

Нериса.

Тут і лишіть?

Антей.

Заневне.

Це ж буде дружній дар нам від Федона.

Павза.

Ти щось примовкла, наче зажурилась
Чого, Нерисо?

Нериса.

Я собі гадаю,
що скільки ще ця хата поховає
в собі укритих скарбів, мов гробниця . . .

Антей.

Я не люблю таких речей у тебе.

Нериса.

Як буде тут камінна Терсихора,
то я мовчання перейму від неї.

Антей.

Нерисо, ти сьогодні вередлива.

Нериса.

Як так, то я піду. *Встає.*

Антей, затримує її, обнявши.

Ні, ні, кохана!

Нериса, визволяючись.

Пусти мене!

Чутно стукання у хвіртку.

Он хтось прийшов до тебе.

*Нериса йде в їнекей, Антей одчиняє хвіртку і
впускає Федона — молодого скульптора.*

Антей.

Здоров, Федоне! *Вітаються.*

Федон.

Я лиш на хвилинку,
так ніколи!

Антей.

Чому? Роботу маєш?

Федон.

Роботу, поки-що, я вже скінчив,
та тут нові клопоти — вибіраюсь
на панську оргію, до Мецената!

Антей, здурований.

Тебе запрошено?

Федон.

З тобою разом.

Антей.

Жартуєш, чи глузуєш?

Федон.

Правду мовлю,
це ж я прийшов тобі переказати
запросини

Антей.

Хто ж їх тобі приніс?

Федон.

Я сам одержав, будши в Мецената.

Антей.

Ти в Мецената був? Чого?

Федон.

У справі . .

І, знаєш, я ніяк не сподівався,
що він такий.

Антей.

Який?

Федон.

Такий привітний,
і не подібно, що великий пан,
говорить так . . .

Антей.

Та з чого ж ти дивуєш?

Що пан вельможний на поріг пускає
митця убогого? Чи, може, з того,
що і Римлянин часом дещо тямить
у хисті красному?

Федон.

О, ні, не „дещо“,
а він таки знавєць великий, справжній!
Адже й тебе він перший оцінив

Антей.

Він перший? Але ж я давно мав школу,
як Мецената не було в Коринті.

Федон.

Що школа? То до слави так належить,
як глиняна патера до скульптури.

Антей.

Та вже було подібне щось до слави,
коли той пан довідався про мене.

Федон.

Сказати правду, випадок сліпий
звістив про тебе: учень твій один
вступити хотів у хор панеґіристів
і, на зразок умілости своєї,
твою епіталаму проспівав,
оту, що ти зложив на шлюб твій власний.

*Антей робить рух урази, але Федон, не вважачи,
провадить далі.*

Ми з Меценатом надійшли на тебе,
я розказав йому, хто автор співу,
і зараз же він доручив мені
тебе просить на оргію до нього,
а це немало значить, любий друже.

Антей,

*стримуючи досаду, викликану останніми словами
Федона.*

Яку ти міг до нього мати справу?

Федон.

Він статую купив недавно в мене,
то я її до нього відпровадив,
щоб не ушкодили раби, несучи.

Антей.

Яку ж ти статую йому продав?

Федон.

Пробач . . . я власне мусів би спитати
твоєї згоди . . . та пани вельможні
не люблять ждати . . .

Антей.

Ти продав Нерису?

Федон.

Ні, статую богині Терпсихори.

Антей.

Ти б і саму богиню запрода́в,
як би лиш міг, у римський дім розпусти!

Федон, встає образжений.

Такого ти не смієш говорити!

Антей.

Тобі не до лиця така вражливість,
бо ти ж продав туди свій твір найкращий,
де зневажають все, що нам святе . . .

Федон, впадаючи в річ.

Нічого там ніхто не зневажає!
Там цінять геній, там дарують славу,
не тільки гроші. Я не запрода́в
своєї Терпсихори. Я поставив
її на подив людський, мов у храмі.

Чи вже вона й для храму за свята,
по твоєму?

Антей.

По моему, блюзнірство —
рівняти дім Римлянина до храму!
За гроші, чи за славу, — ти продався
укупі з твором рук твоїх.

Федон.

Антею!

Ти хочеш довести мене до того,
щоб я пішов і викупив назад
ту статую. За гроші, не можливо,
щоб Меценат раз куплене продав,
та, може, ж це ще не остання искра
мого натхнення, може, я здолаю
щось кращого створити — їй на викуп.

Антей.

Ти купиш другий гріх, і то ще тяжчий.

Федон.

Не розумію, що ти з мене хочеш!
Чи мав би й я весь вік, як ти, сидіти
без хліба і без слави?

Антей.

Це повинен
терпіти Еллін, коли хліб і славу
здобути може тільки з римських рук.

Федон.

Хто слави не бажає, той не Еллін, —
жадóбу цю батьки нам заповіли,
діставши від дідів.

Антеї.

Діди приймали
вінці свої з рук матері-Еллади,
батьки дозволили звязать їй руки
і — тим синів позбавили вінців.
Авже ж, Федоне, відколи безславна
сама Еллада — Елліни повинні
жадобу слави в серці заглушити.

Федон.

І збільшити безслав'я свого краю?
Та чим же вславиться сама Еллада,
коли їй діти лаврів не здобудуть?

Антеї.

Уже ж не з рук ворожих їх приймати!

Федон.

Чому ж би ні? Гомер сказав: «Солодка
хвала від ворога».

Антеї.

На полі бою,
та не в полоні!

Федон.

Слава і в полоні
все буде славою.

Антей.

Не сподівайся!

Неславу дозволяють нам носити,
а славу Рим бере, немов податок.
І тая Терпсихора, що продав ти,
прославить не Елладу й не тебе,
а той багатий Рим, що стяг всі скарби
з усіх країв руками Меценатів.
Його колекцію твоїй твір прославить,
а не тебе, ти тільки раб отой,
що хистом оргію панам скрашає,
та оргія все ж панська зостається,
хоч рабські руки вряджують її.

Федон.

Рабам на оргії немає чести,
але хто має гостем бути в ній,
як я і ти . . .

Антей.

Того не сподівайся,
щоб я пішов на оргію з тобою!
Запобігай вже сам вельможних ласки,
а я лишусь «без хліба і без слави»,
як ти казав, та, може, не без чести.

Федон.

По щирости, я радив би піти.

Антей.

Та вже ж! Волам у-парі охвітніце
ярмо носити.

Федон.

Бачу, ти не віриш,
що я тобі добра бажати можу.
А все ж, хоч ти мене образив тяжко,
я не забув, що ми з тобою друзі.

Антей.

То я тебе, не ти мене образив?!

Федон.

Авже ж, я Терпсихору відкуплю,
а ти вразливих слів своїх не-вернеш.

Антей.

І ти того не можеш відкупити,
що ти вчинив. Ти оганьбив свій хист.
З богині ти зробив товар звичайний.
Хоч вернеться з неволі Терпсихора,
то вже вона богинею не буде.
А мрамор — як не бог, то просто камінь.

Федон.

Коли він богом став, то вже ніколи
у камінь не повернеться. Твір хисту
на всякім місці твором хисту буде.
Твоя епіталама пролунала
не гірше у просторій римській школі,

ніж у твоїй тісній, убогій хаті.
Як би ж ти сам ще заспівав її
у Меценатових гучних палатах,
приграючи на лірі дорогій . . .

Антей.

Федоне! Не кажи мені такого,
бо я тебе зненавиджу навіки!

Федон.

Антею! Це якась дивна́ затятість.
Та ж Еллинам не першина приймати
хвалу́ чужинців, і яка ж в тім ганьба?

Антей.

Чужинців — так, але не переможців
Бо переможець лиш тоді похва́лить,
коли подоланий похилить чо́ло
йому до ніг і порох поцілує
зпід стіп його.

Федон.

Таке бувало в Персів
та в інших східних в́рварів. Ніколи
цього від нас не вимагали в Римі.

Антей.

Не вимагали? Хто ж то перейшов
по нас, як по містках, до храму слави
всесвітньої? Кого ми на собі
з безодні в́рварства нагору несли?

Чи ж не лягли ми каменем наріжним
до мавзолея нашим переможцям?
І ми ще маємо радіти з того,
що нам дозволять у гучних палатах
на лірі заграбованій пограти?

Федон.

Хибá тій лірі краще німувати?

Антей.

Так, краще!

Федон.

Ні, я думаю, що гірше.
Все ж краще будувати мавзолеї
хоч би і не собі, ніж просто бути
мов зілля придорожне під ногами
у того ж переможця. Він як схоче,
то збройною ногою вмить розтопче
всі наші гордощі, всі наші мрії . . .

Антей.

Що ж? Ліпше нам самим те все стоптати,
щоб ворогам не завдавати праці?
Це жрець краси так думає й говорить?
Лишилося одне — так і вчинити.
Ти не продався? Гірше! Ти віддався
у руки ворогу, як мёртва глина,
з якої кожне виліпить, що хоче.
Та хто ж тобі натхне вогонь живий,
коли з творця ти творивом зробився?

Іди, служи своєму Меценату,
забудь краси великі заповіти,
забудь нескортий образ Прометея,
борця проти богів, забудь і муки
Лаокоона, страдника за правду,
не згадує героїні Антигони,
ні месниці Електри. Викинь з думки
Елладу, що, мов Андромеда скута,
покинута потворі на поталу,
з нудьгою жде Персея-оборонця.
Ти не Персей, бо ти закам'янів
перед обличчям римської Медузи.
Ти вже не тямиш вищої краси,
краси змагання, хоч і без надії.

Федон.

Нема краси в зятятости безсилій . . .
Але з тобою, бачу, не зговориш!
Бувай здоров! Я йду.

Антей.

Прощай, Федоне.

Федон.

Ми вже не друзями розстаємось?

Антей.

Боюсь, коли б не стрілись ворогами
*Федон, здвинувши плечима, виходить. Нериса
виходить із лінкею, ледве зачинилася хвіртка за
Федоном.*

Нериса.

Антею, я тебе не розумію!
Так шорстко ти з Федоном обійшовся,
а в чім його вина?

Антей.

Ти прислухалась?
То вже було прислухатись як-слід.
Чи, може, то тобі якраз по мислі,
що буде на позорищі стояти
твоя подоба в домі переможця?

Нериса.

Яке позорище? Хто переможець?
Чим винен Меценат, що дід його,
чи, може, прадід з Еллинами бився?
Тепер же Меценат не забірає
ніяких наших скарбів силоміць,
але купує, ще й за добру ціну.

Антей.

Тим злото́м, що стягається до Риму
з подоланих, таки ж із нас самих.

Нериса.

Не сам же Меценат його стягає.
Тай ти як спадок одібрав по батьку,
то не питав, хто й як його надбав.

Антей.

Я знав, що то було придбання чесне.

Нериса.

Так, певне, думає і Меценат
про статки ба́тьківські. Він повертає
чималу частку нам на́зад в Елладу,
а ти за те найбільше ворогуєш.
По твоєму, то добре, щоб у нас
по закутках марніли твори хисту,
щоб з голоду митці снагу втрачали,
щоб мармор цвіль посіла, струни — ржа,
щоб Еллини на в́арварів звелися,
аби Римлянам чим не послужити?

Антей.

Доволі вже їм служать. Я не буду.

Нериса.

Ніхто й не вимагав од тебе служби.
Чи Меценат завдав тобі зневагу,
в гостину через друга запросивши?

Антей.

В гостину? Ти це думаєш насправжки,
що Меценат співця до себе кличе
на оргію для дружньої балачки,
а не для співу на розривку гостям?

Нериса.

А що, як би ти й заспівав там трошки?
Твої пісні вже й так були в тім домі.

Антей.

Та з того я не винен.

Нериса.

Ні, ти »винен«,
ти дав ученикам пісні списати
і, значить, сам їх випустив у світ.
А що Римлянин оцінив їх краще,
ніж земляки, то це вже річ звичайна,
винуй у тім, як хочеш, Мецената.
Тепер в Елладі той лиш має славу,
кого похвалить Рим. Коринт оцінить
свого співця тоді, коли втеряє.
Як би ти в Рим дістався з Меценатом
і там здобув заслужений тріумф —
бо Рим же вмів талани вінчати! —
а потім повернувся до Коринту,
то рідні лаври, наче ряст весною,
прослалися б тобі попід ногами.

Антей.

Топтати рідних лаврів я не хочу,
тріумфи в Римі, то для мене ганьба.

Нериса.

Чого ж ти ждеш?

Антей.

Признання в ріднім краю,
без помочі ласкавих переможців.

Нериса.

Коли ж те буде? Як життя скінчиться?
Посмертна слава то звичайний дар
таким співцям, як ти. А поки жіві,
ніхто не чує їх, ніхто не бачить,
немов вони поховані в могилі.
Поринувши глибоко в думи й мрії,
такі співці не рухаються з місця,
а понад ними пролітає буйно
барвиста вакханалія життя
і кидає тому і лаври й квіти,
хто вміє їх ловити на-льоту.
Такому ж от, як ти, хибá лишітьсЯ
зів'яле листя та вінці нагробні.
Чи думаєш ти Рим перемогти
могильною незрушністю такою?
Тобою будши, я б його сліпила
всім блиском генія свого й Еллади,
на всіх би сценах я запанувала,
моє імення заглушило б гомін
імення цезара! Оце була б
справдешня перемога?

Антей.

Всі б казали:

«Яких співців скуповує наш Рим!
Зовсім уже пішла в старці Еллада!»

Бере в руки Евфрозинин лавровий вінець.
Дивись, Нерисо, цей вінець єдиний

здобув я за життя, та він дорожчий
од всіх твоїх розхвалених тріумфів.
Коли такі вінці нагробні будуть,
так що ж, нехай скоріще прийде смерть!
Надіває на голову вінець, із гордим спокійним усміхом.

Нериса.

Антею, слухай! Я не можу більше
цього терпіти. Так затхнутись можна
в могильному повітрі цієї хати,
ти або я повинні вийти в світ.
Я так тебе кохаю, що пристану
на те, щоб славою твоєю жити,
але зовсім без слави жить не можу —
я Еллінка!

Антеї.

І хочеш добувати
в Римлян ту славу?

Нериса.

У Римлян, чи в інших —
однаково. Мені потрібна слава,
як хліб, вода й повітря. Коли ти
мені того постачити не можеш,
без чого я не проживу, то мушу
сама собі здобути, а вмірати
не хочу я, бо я ще молода.

Антеї.

Та чим же ти здобудеш тую славу?

Нериса.

Тим, чим і ти здобув би — власним хистом.

Антей.

Ти все-таки піти на сцену хочеш?

Після павзи.

Ну, що ж, Нерисо, я скажу по правді — коли тебе не мάρна примха кличе, а муза Терпсихора, я не смію з богинею змагатись. Може, справді ти можеш одродити для Коринту святую таємницю Діоніса.

Нериса.

О, ні, не для Коринту! Ти не думай! Мене коринтські оплески не ваблять. Либонь, жива Нериса переважить камінну Терпсихору в Мецената, як протанцює перед ним сьогодні танець Танагри!

Антей.

Ти, либонь, маячиш?

Нериса.

Ні, я ще не в гарячці.

Антей.

Ти ж не можеш на оргію піти!

Нериса.

Чому не можу?

Римлянки ходять скізь — чому ж би ї нам не перейняти в їх того звичаю?

Приїду й скажу: «Мій чоловік недужий, але, щоб не зневажить Мецената, прислав мене, свою жону, в гостину» . . .

Антей.

Ні, ти не підеш!

Нериса.

Ти мене замкнеш?

Тоді вже я напевно буду знати, що ти мене перекупив у рабство.

Але ї рабині часом утікають.

Ти не впевняйся на замки.

Антей.

Нерисо!!

Нериса.

Що, пане мій? *Павза.* Ну, то рішай же зараз: Чи ти, чи я.

Антей.

Ох, як би мав я силу тебе від серця відірвати геть і кинути, мов гадину отрутну, Римлянам тим під ноги!

Нериса, з коротким, злісним усміхом.

Ти не можеш?

То мусиш покоритись. Може, згодом

ти сам мені подякуєш за це.
Бо я не відступлюсь од свого слова, —
коли не-ти, то я здобуду слави,
і то сьогодні. Я доволі ждала.

Антей, після важкого мовчання.

Так, я піду. Мені миліше буде
з Римлянами, аніж отут з тобою.

Нериса.

Іди. Та оббери ж оте галуззя
з своєї голови — невже ж так підеш?

*Антей сьмає за голову, зди́має лаври, з про-
ймаючим жалем дивиться на їх і мовчки кладе
там, де стояла Евфрозина, коли квітчала його.*

З глибини дому озивається

Голос Евфрозини.

Нерисо! Клич Антея! Йдіть обідать!
Уже готова оргія прешпишна!

Антей миттю кидається до хвіртки.

Нериса, доганяючи його.

Куди ж ти? Треба ж переодягтися!

Антей.

Пусти мене! Бо приїде Евфрозина,
а я не смію глянуть їй у вічі.

Вибіває за хвіртку.

Евфрозина, виходить із дверей.

А де ж Антей?

Нериса.

На оргію пішов.

Його запрошено до Мецената.

Евфросина.

Якийсь дивний твій жарт.

Нериса.

Я не жартую.

Он там лежать зів'ялі хатні лаври, —
сьогодні він нам свіжі принесе,
здобувши з рук знавців.

Гордо підвівти голову, йде в хату.

Евфросина, хапаючись за голову.

Невже це правда?

II.

В господі Мецената, нащадна того славетного Мецената, що жив за Августа. Велика, пишна, прибрана як для оргії світлиця, аркою переділена на дві нерівні частини: в першій, меншій (на передньому пляні), поставлено тріклініум для господаря Мецената і двох найпочесніших гостей — Прокуратора і Префекта — і вряджено невисокий приміст, засланий нилимами для виступів співців, мимів та інших артистів; у другій, більшій (на задньому пляні), багато столів, то з ліжками навколо — на турецький лад, то з стільцями — на римський, там сидять і лежать гості різного віку і стану, Греки й Римляни. Бенькет іще ледве почався й іде якомсь мляво; видно, що гості мало знайомі межи собою й почувуються ніяково під увагою почесного тріклінія чільної частини світлиці. На примості хор панеґіристів — між ними Хілон — кінчає спів.

Хор панеґіристів, співає.

Світло від світла
родиться вічно,
так і пресвітлий
рід Мецената
з проміня в промінь
переливає
сяйво своє!

Коли хор скінчив співати, Меценат злегка кивнув корифеєві і зробив рукою рух, не то наказуючий, не то запрошуючий, щоб хористи зайняли місце на бенькеті в задній частині світлиці. Хор роз-

міщається поза найдальтими столами, в самій глибині. Раби разносять напитки й наїдки, рабині роздають квіти.

Меценат, *рухом пальця закликає раба-домоправителя.*

Нехай тим часом тут поскачуть міми, а потім ті Єгиптянки «безкості», що то показують з мечами штуки, але щоб те трівало все недовго: хвилину-дві щоб кожне зоставалось, і щоб ніхто не смів виходить двічі.

До Прокуратора й Прєфекта:

Бо й уявіть собі, що й тії малпи до слави не байдужі: раз плесніть, то потім і прогнати з кону трудно.

Тим часом домоправитель, уклонившись, вийшов і на кону стали з'являтися міми, представляючи коротенькі мімічні фарси без слів, акробатки-Єгиптянки з мечами, жонґлєри й жонґлєрки з барвистими опуками й т. и. Гости поплескують їм, часом кидають їм квіти й ласощі. Мало звертаючи не все те уваги, Меценат і двоє його почесних гостей розмовляють межю собою, Меценат трохи зниженим голосом, Прєфект рівно, однотонно і трохи недбало, Прокуратор голосно й непримушено.

Меценат.

Ця оргія моя, признатись мушу,
нагадує щось трошки царство тинів

перед Плутоновим тріумвіратом.
Ви не повірите, як я працюю,
щоб якимось подолати цю дикість
і недовірливість, щоб сполучити
в одну родину дві частини люду
коринтського — Римлян і Греків.

Префект.

Друже,

ти й так уже великого досяг:
взірцевий маєш хор панеґіристів,
такий і в Римі не що-дня почувш.

Меценат, махнувши рукою.

Ет, що той хор! . . . По щирости сказавши,
такій поезії на кухні місце,
бо їй недоїдки миліща плата,
ніж лаври . . . Я прошу в вас вибачення,
що вас частую отаким злиденством,

(ще тихше)

— це властиво тільки для юбрби —
та я надолужити сподіваюсь
на іншому. Я тут назнав співця
справдешнього. Не дуже він слаутній,
та це вже Грекам сором, не співцеві.
Я покажу Коринтові, що треба
Римлянина для цінування хисту,
інакше хист лишітья неужитком.

Прокуратор.

Співець той хутко прийде?

Меценат.

Я не знаю.

Я запросив його, але відповідь
була від нього невизначна.

Прокуратор.

От ще!

Просити їх . . . ти просто б наказав!

Меценат.

Наказувати тут не випадає.
Антей не раб, а вільний громадянин.

Префект.

Він римський громадянин?

Меценат.

Це то ні,
а все ж він роду чесного. В Коринті
його родину здавна поважають,
колись якісь герої з неї вийшли.

Прокуратор.

У гречуків отих усі герої!

Хто кине в зваді миску через стіл
і в лоб сусіду влучить — вже й услівивсь
discobolos! *Сміється.* Такі ж і їх поети:
на грецький лад Горація спартачить,
і вже вінець на чолі — лавреат!
В атенській академії купити

двох лавреатів можна за обол —
один поет, другий філософ буде!
Обачніше — не витрачать обола.

Меценат.

Не забувай, мій друже, що боги
невдячності не люблять. Пам'ятай же,
що Рим ходив у Грецію до школи.

Префект.

Відомо, що поганий той школяр,
який учителя не переважить.

Меценат.

Це так. а все ж він мусить мати вдячність.

Префект.

Рим гоїно заплатив за ту науку:
він Греції дав спокій і закон,
чого вона не мала зпоконвіку.

Прокуратор, *впадає в річ.*

А Греція в своїй преславній школі
навчила Рим лиш бабських теревенів,
що тільки нам релігію зганьбили,
та ще привчила розумом крутити
без жадної мети. як пес хвостом.
Оце і вся наука. Більш нічого
не знали ті Греки й не створили.
В їх навіть мови не було ніколи!

Меценат.

Ну, оттакої! Як то не було?
Ти, друже, щось нечуване говориш.

Прокуратор.

Авже ж, був іонійський діалект,
атицький, ще не знаю там, який,
— що не письменник, то й балачка інша, —
але гартованої міцно мови,
єдиної, всесвітньої, як наша,
не мали Греки зроду.

Меценат.

Це то так.

Префект.

Тай їх поезія, скажу по правді,
таки супроти нашої не встоїть.
Добірности такої як Горацій,
Грек не досяг ніколи й не досягне.

Меценет.

А все ж і рідну мову шанувати
навчив нас Грек. Поезію латинську
почав нам Еллин-бранець, не Римлянин¹).

---

¹) Поетка має тут на думці Лівія Андроніка (284—204), Грека зроду, що попав у римський полон і дістався рабом якомусь Лівієві (від нього взяв і ім'я для себе), що його пізніше пустив на волю. Той Лівій Андронік переклав (сатурнійським віршем) на латинську мову Гомерову Одисею й яких 240 грецьких трагедій та комедій і, таким чином, став батьком римської поезії. *Ред.*

Прокуратор.

Бо му ів мову пана перейняти.
А пан мав, певне, поважніщі справи,
ніж рідну мову сікти на трохеї.

Префект, до Мецената.

Мій друже, ти ж не будеш запевняти,
що тії вірші не були партацькі,
а тая мова не була потворна?

Меценат.

Хто знає, друже, чим була та іскра,
з якої на землі вогонь з'явився?
То, може, був нікчемний перегар,
а все ж нам шанувать її годіться
і поважати батька-Прометея,
хоч, може, він був і звичайний злодій.

**Прокуратор, до Префекта,
киваючи на Мецената.**

Оце ж і плід од грецької науки!

Префект.

Наш Меценат відомий «фільгеллен», —
коли б іще не відділив од Риму
Коринтської республіки. *Сміється.*

Прокуратор.

Жарт жартом,
а Римові з такого фільгелленства
все ж може вийти шкода.

Меценат.

Не турбуїся,
стара учителька те добре тямить,
що їй при старощах підпори треба.
Як би так Рим на Грецію розсердивсь
і відштовхнув, то закричала б «гину»!

Префект.

Все ж друг наш має рацію: є шкода.
Замилування наше до чужинців
до того довело, що ми сами
на варварів якихсь перевернулись,
навчившись «африканської латини»
від чорновидих «римських громадян».

Меценат.

Ба, що ж, без варварів не обійтися,
бо ми вже мусим обновляти кров,
знесилену від праці та роскошів.
Чи ти б хотів, щоб наші всі народи
по-варварськи довіку говорили?
Навряд чи з того буде слава Риму.

Прокуратор.

Нехай мовчать, поки як-слід навчаться
поправної латини!

Меценат.

Це трудненько!
Навчитись мовчки доброї вимови —
цього б і Демостен не доказав.

Прокуратор.

Так що ж робити?

Меценат.

Те, що я роблю;
привчати ласкою, дарами навіть,
всіх видатних чужинців Рим любити
Хто любить, той уподобітись може
до любого і тілом і душею.

Прокуратор.

Розніжило тебе те фільгелленство!
Цікавий знати, як би ти, наприклад,
збрав податки «ласкою й дарами»?
Багато б набірав!

Меценат, сміючись.

Ну, тут я мушу
зложити зброю. В цьому ти найдужчий!

Раб-атрієнзій, увиходить.

Прийшов Антей співець.

Меценат.

А! Клич сюди.
Стій!- Як Антей уже почне співати,
я знак подам, тоді хай танцівниці
сюди увійдуть. Тільки ж не раніше.
Гляди мені! Рушай! *Атрієнзій виходить*
Оці раби
пеують мені раз-по-раз лад усякий.
На їхню думку, оргія — то скоки.

Антей, у порога.

Вітаю вас, преславні.

Меценат.

А, здоров!

Та ближче приступи. Коханцю музи
в порога перестоювать не личить.

*Антей підходить ближче, але місця йому при
столі нема, й він лишається стояти перед
гостями, що лежать.*

Меценат, до гостей.

Це, друзі, найкоштовніша перлина
Коринтської затоки.

Антей.

Ти, преславний,
надмірну ласку положив на мене,
Коринтові ж оддав за мало чести.

Меценат.

Чому за мало чести?

Антей.

Бо не можна
злічити перлів нашої затоки
і зважити, котра з них найдорожча

Префект.

Любити рідне місто — це годиться,
але ж не треба забувати правди

і вдячності. Якщо в Коринті дійсно є скільки перлів хисту і науки, то це є Меценатова заслуга.

Меценат.

Моя заслуга півняча, мій друже.

Прокуратор.

Як розуміти цеє, Меценате?

Меценат.

Бо я на всяких смітниках громаджу і там-вишукую коштовні перли.

Префект.

Та ти ж їх не ковтаєш так, як півень, але даєш в оправу. *Антей мовчки рушає.*

Меценат.

Стій, Антею!

Куди ти йдеш?

Антей.

Туди, куди належу

Меценат.

Я бачу ти образився.

Прокуратор.

Це дивно,

які ті Греки всі вражливі!

Антей.

Справді,
це дивно, як ми досі не привикли,
що переможцям вільно називати
країну нашу смітником, а нас,
поки ми не в „оправі“, просто сміттям.

Меценат.

Мойому слову ти дав колючки,
але не я. Уся моя вина,
що мій язик був якось послизнувся,
але ж його боги слизьким створили.
Винуй Юпітера, чи Прометея —
ти краще знаєш, хто з них більше винен.

Префект.

А я, минаючи усякі вини,
вертаю до заслуг. Мій Меценате,
цей раз я маю затягти позов
супроти тебе.

Меценат.

Як?

Префект.

Бо цю перлину
не ти, а я, відкрив уперше.

Меценат.

Справді?

Префект.

О, це не таїна! Колись я тута
відкрив, чи, краще мовити, закрит
гетерію співецьку потаємну.
Товаришем у ній був наймолодшим
оцей співець. Я оцадив його,
вважаючи на молодощі ніжні,
і він один лишився з товариства,
бо, знаю добре, більше в цілім краю
гетерії не було, нема й не буде.

Антей.

Ти помиляєшся, ще є одна

Префект.

Де?

Антей.

На Парнасі. Дев'ять і один
там сходяться на оргії таємні
і закриваються від ока влади
густими хмарами.

Меценат.

Ха-ха! Це влучно!

Префект,

*змінивши свій одноманітно-недбалний тон
на гризький.*

Не так то вже і влучно, Меценате.

Ті „дев'ять і один“ — Феб і Камени —

зовсім то не гетерія таємна,
а хор панегіристів. Їм же треба
амброзію та нектар заробити,
то й мусять панегірики співати.

Антей.

Кому?

Префект.

Звичайне, генієві Риму.
Парнас, Олімп і всі святії гори
тепер в його імперію дістались,
і тільки тим богам живеться добре,
що мають гідність римських громадян,
або, принаймні, ласку мецената
всесвітнього, а той є — геній Риму.
Котрі ж боги йому не покорились,
ті вигнані були або й розп'яті.

Антей.

І що ж? Вони від того новмірали?

Меценат,

нишком, нахилившись до Префекта.
Мій друже, вибачай, але юрбі
ці жарти можуть видатись блюзнірством.

Префект, ізнову здержано.

Нехай боги простять, не міг Римлянин
останнє слово полишити за Греком.

Меценат, *голосно до Антея.*

Людськóю мовою ми наситились.
Час обізватись мовою богів
тобі, Антею.

Антей.

Вибачай, преславний,
мені не хоче муза цомагати,
либонь, вона сьогодні неголодна,
а я без неї, мов безструнна ліра.

Меценат.

Невже це друг мій одібрав їй настрої?

Префект.

За правду перепрошувать не буду,
а музі, що сьогодні неголодна,
слід пам'ятать, що й у богів є завтра
лише тоді, коли його заслужать.

Антей.

Нераз, хто забувається про завтра,
той має вічність.

В атріумі чути го́мін.

Меценат.

Що це там за го́мін?

Атрієнзій, *із порога.*

Преславний пане, там якась Грекиня,
прийшла їй дозвóлу просить уступити,

щоб тут постояти коло порога,
поки співець Антей співати буде.

Меценат.

Та хто ж вона? Якого стану?

Атрієнзій.

що є вона Антеєва жона.

Каже,

Меценат.

Що ж, хай увійде.

*Атрієнзій виходить. На порозі з'являється Нериса
і вклоняється мовчки.*

Антей.

На що це, Нерисо?

*Нериса мовчить і соромливо закривається
покривалом.*

Антей.

Вернись додому!

Меценат.

Вибачай, Антею!

Тут я господар, і не дозволяю
своїх гостей нікому проганяти.
Ти вільний zostаватися, чи ні,
але її твоя жона таксамо вільна,
поки вона в гостині в Мецената.

Антей.

Ти хочеш тут лишитись?

Нериса, *тихо, але твердо.*

Я лишуся.

Прокуратор, *тихо до Мецената.*

Це ти не дурно так, — вона зграбненька.
І звідки він узяв собі цю німфу?

Меценат.

Такі ніжки бувають лиш в Танаґрі.
Мені повір, я знаюся на то́му. *До Нериси.*
Чи ви давно по шлюбі?

Нериса.

Перший місяць.

Меценат, *до Антея.*

О, то невже тобі, Антею, треба,
ще й муз до помочі в медо́вий місяць?
Ти й так повинен би співать, як бог,
коли ця грація перед тобою!
Але чого ж вона під покрива́лом?

Антей.

Так звичаї еллинський жінкам велить

Меценат.

Але в моїй господі звичаї римський,
і він свої вимоги має. Мусян
дозволити дружині відселонитись.

*Нериса, не ждучи Антеєвої відповіді, відкриває
обличчя й соромливо поглядає на Мецената.*

Меценат.

Боги мої! Ви подивіться, друзі!
Це ж тая мармурова Терпсихора,
що я купив учора від Федона!
Це віпадок? Ні, віпадків таких
не може бути! *До Нериси.* Він різьбив із тебе?

Нериса.

Так, пане.

Меценат.

Що ж, ти й танцювати вмієш?

Нериса.

Не знаю . . .

Меценат.

Як не знаєш? Терпсихора
не знає, що вона богиня танцю?

Антей.

Це значить, що вона не танцівниця
і поза домом танцювать не вміє.

Меценат.

То я прийду колись до твого дому

Антей.

Це буде честь мені. Але не знаю,
чи трапиться тобі Нерису бачить,
бо мати, жінка і сестра у мене
перебувають завжди в гінекею,
а я ж тебе не смію там вітати.

Меценат.

Недобрий зничай ваш!

Антей.

Такий він здавна, —
не я його, преславний, встановив.

Прокуратор.

Але ти радо з нього користуєш!

Меценат.

Що ж, це не диво. Заздрощі Антея
я розумію. Отже й я поставив
не в атріум камінну Терпсихору,
а в свій таблін, щоб не профанувалась.

Антей, широ.

За це тобі я справді винен дяку!

Меценат.

Так докажи ж нам ділом тую вдячність,
а власне, співом. *До раба.* Принеси, Евтима,
ту ліру, що сьогодні я купив.

Евтим приносить велику, пишно оздоблену ліру.

Антею, цяя ліра — дар всесвіта,
бо роги в неї з тура пущ германських.
слон африканський дав оздоби з кости,
край арабійський золота прислав,
а дерева — індійський ліс таємний,
мозаїка прийшла з країни Сінів,

найкращі в світі струни італійські
оправлено в британське ясне срібло.

Антей.

Лиш еллінського в ній нема нічого?

Меценат.

Вся буде грецька, як твоєю стане,
бо ти її дістанеш в дар од мене,
коли вподобаєш. Торкни їй струни.

Антей,

*торкає струни недбало, не беручи з рук раба.
Струни озиваються тихим, але на-прочуд гарним
і чистим голосом, Антей іздрігається від подиву.*

Який прекрасний, надзвичайний голос!

Дай ліру, хлопче! Бере до рук ліру. Ох, яка
важка!

Меценат.

Ти сам її держать не потребуєш,
на те є раб. Евтима, на коліна!

І так держи, як цей співець накаже.

Евтим стає на коліна й піддержує Антеєві ліру.

Антей.

Ні, їй не слід звикати до такого.
В своїй оселі я рабів не маю,
і прийдеться їй висіти в повітрі
на ремінці.

Меценат.

Рапсодів давніх спосіб!
Це дуже гарно! Почепи, Евтима,
її отам, де тая лямпка висить.

Евтим чіпляє ліру на великий канделябр, знявши з канделябра велику лямпку. Антей зіходить на поміст і торкає струни сильніше, ніж уперше. Почувши той акорд, Хілон і Федон схоплюються на рівні ноги.

Хілон,

до товаришів-хористів, що сидять там же за задніми столами, зайняті їжею й балачками.
Товариші! Мовчіть! Антей заграє!

Федон.

Антею! Заспівай епіталаму!
Антей спиняється, спускає руки і схиляє голову
Павза

Меценат.

Антею, що тобі? Чи ти недужий?
Чи, може, ліра ця тобі незручна?

Нериса,

до Мецената, озиваючись од порога.
Мій чоловік недавно встав з недуги.
До Антея дбайливо й ніжно.
Антею, ти зовсім не р зважаєш

своєї сили. Краще вже дозволь мені за тебе доказати вдячність преславному. Хоч я не танцівниця, та потанцюю, як в Танагрі звичай, як матінка навчила. Хай пробачать.

Меценат.

Я згоджуюсь, хоча було б ще краще, як би в особах ваших поєднались музика і танець в одне подружжя.

Антей.

Моя жона зовсім не розважає своєї мови. Чуюся на силі і гратиму й співатиму — без танців. Так прошено мене, так обіцяв я, а твій танець, Нерисо, не для оргій. Спинився я тому, що добірав у пам'яті своїй доречних співів.

Федон.

Співай епіталаму! Це до речі!

Антей.

Ні, не до речі, — ми не на весіллі.

Меценат.

Чому ж? Ти уяви, що в цьому домі шлюб одбувається Еллади з Римом.

Антей.

Я бачу оргію перед собою,
то й спів пригадується не весільний,
скоріш вакхічний.

Прокуратор.

Ба, воно ще й краще!

Антей знов приступає до ліри. Меценат подає знак гостям, щоб мовчали; гомін розмов істихає, тільки часом чутно бренькіт посуду там, де гості п'ють. Антей першу стрічку промовляє повагом і без музики, далі раптом, без прелюдії, починає співати, прираючи собі чуно, впевнено, в темпі вакхічного танцю.

Антей.

Тепер, всевітній даре, послужи мені.

Дзвени! Дзвени! Грай! Грай!

Духа оргії нам збуди!

Голос дай німоті рабів!

Розворуш нам оспалу кров,

Розмах дай нашій силі скритій!

Меценат дає знак атривензієві, вбігають танцівниці й корибанти й пускаються в вакхічний танець.

Ми вакхічний почнем танець!

Змінить оргію шал весни!

Зникне холод і жах із душ,

Як від сонця нагріний сніг!

Діонісе! З'яви нам диво!

Грає в тім же темні пририв без слів і не завважує, що Нериса незамітно опинилася в гурті танцівниць. Згодом Антей міняє темпо на повільніше й лагідніше, з иншого тону.

Мірного танцю
Лад гармонічний,
Тихе да яснее літо
Прийде по буйній, гучній весні,
І запанує урочисте свято.

При зміні темпа танцівниці спинились, одна Нериса танцює, все держачись позад Антея; танцює беззвучно, тихо, плавко, мірно. Антей усе не бачить її, захоплений грою, і знову бере попереднє темпо, тільки з більшим завзяттям.

Дзвени! Дзвени! Грай! Грай!
Дай почути нам яру міць!
Дай сп'яніти з надміру сил . . .

Танцівниці й корибанти знов оточили Нерису вахличним колом, але Меценат спиняє їх раптовим рухом і гучним покликом.

Меценат.

Спиніться всі! Нериса хай танцює!

Пру цьому поклику Антей іспиняється, обертається й не може відразу отямитися з дива та урази, побачивши Нерису на чолі танцівниць.

Меценат, завваживши те, сплескує в долоні.

Меценат.

Музики! Гей! Танець вакхічний грайте!
З'являються музики з подвійними флєтами, кимвалами, тимпанами, грають вакхічний танець. Нериса, після короткого збєнтеження, блиснувши очима, пускається у прудкий танець, із несамовитими, але гарними рухами менади. Дехто з гостей приплєскує їй у-лад долонями та прикляскує пальцями. Меценат, рухом закликавши Евтима, шепнув йому на вухо, той приносить оздобну скриньку й подає її Меценатові.

Антей.

Нерисо! Годі!

Меценат.

Ні, танцюй, богине!

Танцюй, прекрасна музо Терпсихоро!
Виймає із скриньки діамантове намисто, здіймає його обома руками вору й вабить ним до себе Нерису. Нериса, не перестаючи танцювати, наближається до Мецената, очі її горять, руки нагадують зграбні викрути хижого звіряти. Гості зриваються з місць і товпляться, намаляючись кожне краще бачити Нерису. На неї сиплються квіти і грім оплесків.

Голос із хору панегіристів.

Це наша муза!

Прокуратор, ласо.

Гарна, гарна штучка!

Префект.

Ця муза, певне, з голоду не згине.

Нериса, зближившись до Мецената, стає перед ним на одне коліно й одхиляється назад, немов готова впасти від знесилення, але розкішна й зальотна усмішка грає на її устах. Прокуратор кидається піддержувати її, але Меценат попереджає його, надівши Нерисі намисто на шию й тим самим рухом піддержавши її.

Нериса.

Мій пане, дякую!

Хоче поцілувати його в руку,

Меценат.

Не так, безсмертна!

Цілує її в уста. Нериса встає.

Префект,

із місця посуваючися трохи на льожі і простягаючи чашу з вином.

Ходи, вакхантко, відпочинь край тигра!

Нериса, усміхнувшись, подається до нього. В юрбі стриманий сміх. Антей раптом зриває ліру з канделябра й кидає її з розмаху в Нерису.

Нериса заточується й падає додола.

Нериса.

Рятуйте! Він мене убив . . .

*Антей нахилиється до неї й бачить,
що вона конає.*

Антей, *тихо й наче спокійно.*

Убив . . .

Префект, *указує рабам.*

Сюди вігілів!

Антей.

Стій, дай закінчити!

*Здіймає з ліри одну струну. Звертається до
Хілона й Федона, що стоять непереду юрби.*

Товариші, даю вам добрий приклад.

*Задавлюється струною й падає мертвий край
Нериси.*

Пояснення.

Август — перший римський цісар (33. перед Хр. — 14. нр. Хр.)

Амброзія — їжа богів; кожному, що їв її, вона давала безсмертність і вічну молодість. „Заробити амброзію й нектар“ (стор 64.) у іронічному значінні — заробити на життя, на прожиток.

Академія — звалася первісно школа грецького філософа Плятона в Атенах (див. „Заг. Бібл.“ ч 164/65 стор 25.); в пізніщих часах, за Римлян, цю назву прикладали до вищої наукової або мистецької установи, а ще частіше звали академією товариство людей науки.

Андромеда — дочка етіопського царя Кефея й Касіонеї, яка вихвалювалася перед Нереїдами, морськими богинями, що вона краща за них. За те Посейдон, бог моря, наслав на Етіопію дракона, що пожирав людей. Щоб увільнитися від потвори, Кефей, слухаючися пророчні, пожертвував свою дочку, Андромеду, драконові, прив'язавши її на побережжі моря до скелі. Такою найшов її там грецький герой Персей, що й увільнив нещасну, вбивши потвору, й одіся одружився з нею. За героїєські вчинки Палада Атепа по смерті Персея зробила його зіркою на небі і вмістила його побіч Андромеди, Кефея й Касіонеї, що теж поперетворювалися по смерті в зорі. (Ці групи зір і досі називають іменнями цих грецьких героїв.)

Андроніт — чоловіча кімната у старовинних Греків.

Антиґона — героїня чудової траґедії грецького поета Софокля під тою ж назвою. Антиґона була донькою

тебанського короля Ойдиша, що, сам того не знаючи, оженився був із власною матіррю, й за те спало на нього й на його рід безліч нещасть. Довідавшись про те, хто його жінка, Ойдиш покинув Теби, щоб спокутувати свій гріх, а за царство почали воювати між собою два сини його, Етеокль і Полінейк. Обидва вони полягли, а новий цар, їхній дядько Креон, видав гострий наказ не ховати тіла Полінейка за те, що він навів був на Теби чуже військо, воюючи з Етеоклем. Тоді Антигона, шануючи пам'ять брата, таки не послухалася царя й покрила трупа брата землею, а за це Креон казав її живою замурувати у скелі, де вона й повісилась. Як про це довідався син Креона Гаймон, що кохав Антигону, то, після гострої розмови з батьком, подався до скелі й над трупом милої сам відібрав собі життя. Геройський учинок Антигони полягав у тому, що вона, маючи до вибору або царський наказ і життя, або божий наказ любити брата і смерть — вибрала друге.

Апольон, Фойб Апольон, — бог сонця, світла й головно музики, співу, поезії, всякого мистецтва й загалом усього, що гарне. Як опікун мистецтва, він стоїть у звязку з Музами і пробуває з ними на Парнасі; як приятель усього, що прикрашує життя, він звязаний із Харитами, богинями краси. Уява Греків змальовувала його собі з китарою в руці. *Не діткнений рукою Аполлона* = людина без мистецького таланту. *Аполлон один з богів не розлюбив Еллади* = що коли Греція все втратила, то їй тільки ще лишилося — мистецтво, поезія, спів.

Арка — кольони, сполучені поміж собою луками.

Атени — столиця Греції, за давніх часів осідок усякого мистецтва; туди їздили з усіх усюдів старовинного світа докінчувати науку.

Атріум (atrium) — у староримському домі крита частина, до якої входилося з сіней (*vestibulum*) головними дверима, й де стояло домашнє вогнище (відтіля

й його назва, бо — *ater* = чорний, од диму). *Atrium* було осередовищем римського дому; тут стояло ще подружнє ліжко, ткацький верстат для невольниць, статуї домашніх богів, скриня з грішми. З розвитком розкошів у Римі *atrium* перемінилося в кімнату прийнять, тим то й чудово та пишно було влаштоване.

Атрієнзій — невольник, прислужник, який мав дбати про те, щоб у *atrium* було все як-найкраще; він сповіщав хазяїна про прихід гостей.

Афродита — богиня любови й пристрасного кохання; про неї казали, що вона заводить подружжя між людьми, які кохають одне одного.

Бакх [Вахх] — бог вина, життєвих радощів та рознузданої веселости; крім того, його вважали за опікуна співу й любови. В його честь справляли в Римі свята, т. зв. бакханалії, — мішанина оргіастичних (див. оргія) і містерійних (див. містерія) обходів, що відбувалися нсчами й часто були сполучені з дикою розпущою. Персд у тих святах вели бакханти й бакхантки (менади), Бакхові жерці і жрекіні, що виводили в його честь дикі танці. *Бакхічний спів* — спів у честь бога Бакха — виславлював побіч самого бога, життєву радість.

Вігілі (*vigiliae*) — нічна сторожа, в одміну до денної, що звалася: *excubiae*; вігілій було чотири на ніч.

Гаймон — одна з дієвих осіб трагедії Софокля „Антигона“. Коли батько його Креон засуджує Антигону на смерть, Гаймон гострими словами дорікає батькові за його вчинок; оце місце трагедії має на думці Л. У.; див. ще „Антигона“.

Гетерії — звались у старій Греції товариства одnodумців, що помагали одні одним у якійся справі. Гетерії набрали великого значіння в часах партійних звад у Греції, головню, в Атенах; тоді члени гетерій складали між собою присягу на те, що робитимуть усе таємно й не зрадять ні перед ким ні товариства, ні його членів.

Стративши політичну незалежність, Греки часто складали між собою гетерії, й під тою притокою, що займаються музикою, поезією й. т. д. проводили свої політичні пляни. Тим то Римляни й переслідували гетерії. Звичай творити гетерії протягся у Греції до самого XIX. ст.; там підховувались герої, що пізніше билися з Турками за незалежність рідного краю.

Гомер — мітичний грецький співець; йому приписували дві великі народні грецькі епопеї Іліяду й Одисею.

Горацій (Quintus Horatius Flaccus) — один із найвишнзначніших римських поетів (65. р. перед. Хр. — 8. р. по Хр.), із часів цісаря Авґуста вніс у латинську поезію грецькі поетичні форми, наслідуючи грецьких поетів Алькаїя й Сапфону. Він стояв близько до цісаря Авґуста й мав велику ласку в його приятеля Мецената, тим то в офіційальних колах зискав собі славу найбільшого римського поета.

Гінекей — жіноча кімната у Греків.

Граната (punica) — кущ із чудовим, гаряче-червоним квітом; гранатове яблуко — символ бога Бакха.

Грації, по грецьки, Харити — богини краси, принад; в перенесеному значінні грація = красуня.

Демостен — найславніший атенський і взагалі найбільший старовинний речник (383—322 пер. Хр.). Ще дитиною він поклав собі стати промовцем, хоч сам був слабого здоров'я, мав слабкий голос і хиби в вимові (кажуть, що не вмів говорити „р“, тому клав собі камінчик під язик і довго тріпотів язиком; голос поправив собі, бігаючи здовж моря й перекрикуючи його шум під час бурі). Його промови, повні жагучої любови до батьківщини, звернені проти македонського короля Филипа, що зазіхав на волю Греції, зокрема ж на незалежність Атен.

Дешиця — дещо, трохи.

Діоніс — див. Бакх; *таємниця Діоніса* — містерія, див, далі.

Discobolos — дискокид, той, що вмiло кидав тяжким мiдяним кружалом — одна з улюблених i важких вирав на старовинних грецьких грищах.

Доречний — такий, що до речi, що пiдходить де й коли.

Evoe Bacche — виклик, яким бакгантки вiтали бога Бакха.

Електра — дочка мiкенського короля Агамемнона, що допомогла своєму братовi Орестовi помститися за смерть свого батька, вбитого матiррю Клитайместрою у змовi з другим її чоловіком Аїгістом. Поетка має на думцi драму Софокля „Електра“, темою якої й є помста Електри.

Епіталама, лат. *epithalamium*, грец. *ἐπιθαλάμιος* (дод. *ῥμος*) — у старих Греків i Римлян весільна пiсня, яку спiвали, давнiм звичаїм, здебiльшого, хорами перед спальнею (*thalamus*) новоженцiв. Пiзніше звали епіталамами кожний весільний вiрш.

Жонґлер — шукач.

Колекція — збори (рiжних пам'яток, книжок, метеликів i т. д.)

Камени — староіталійські богині, що пробували в джерелах, спiвали та пророчили; їх змiщували частоз музами.

Кимвал — цимбали.

Кон — сцена.

Корибанти — жерці богині Кібелі (богиня землі у Фригії), що сповняють свою службу в дикому захваті, серед приглушливої музики та танцiв, зі зброєю в руках.

Корифей — у старовинних Греків провідник хору (спiваків) у театрі, або головний спiвак; пiзніше — провідник балету й забав.

Кратер — посуд на вино, жбанок.

Курево = дим.

Лавреат — увiнчаний лавром, у заслугу за вiдзначення на полi поезії, фiлософії, чи чого инчого.

Лякоон — жрець бога Аполлона у мiстi Трої; він остерігав Троянцiв перед деревляним конем, якого Греки

покинули були перед мурами міста й самі ніби-то відплили додому, й кинув був навіть своєю снисою в нього. Але, коли приносив на берегу моря жертву богові Посейдонові, з моря виповзли дві гадюки й, серед страшних мук, задавили й його самого й його двох синів (Л. У. називав Лякоона „страдником за правду“, бо його осторога була правдива: в череві коня поховались були Греки, що вночі вилізли звідтіля і знищили Трою.)

Мавзолей — пишна гробниця, артистична будівля над гробом; назва мавзолея пішла під царя Мавзоля в Малій Азії, що казав збудувати (350 пер. Хр.) таку будівлю над гробом своєї жінки Артемізії (ця будівля належала до т. зв. сімох чуд старовинного світа).

Медуза — найстрашніща з Горгон, богинь із гаддям, замість волосся, з очима, на які, подивившись, кожний ставав каменем.

Менада — див. бакхантка.

Меценат — повіреник і приятель цісаря Авґуста, прихильник і опікун поетів та всяких мисців; у загальному значінні називають меценатом кожного, що чимось опікується (в Галичині — адвокатів).

Міми (лит. *mimus*) — означали первісно у Греків наслідувачів-жартунів, що показували свої штуки на майданах та забавляли ними людей. За римських часів звали мімами танцюр, що виводили свавільні танці, сполучуючи їх звичайно зі співами та діяльбогами; виводили вони їх, здебільшого, після театральних вистав щоб ними повеселити юрбу.

Містерії — у старовинних Греків таємні релігійні обряди та відправи, в яких могли брати участь тільки втаємничені до того люде. На ці обряди складалися жертви очищення, танці та співи — а щоб усе це мало характер таємничости, то все, здебільшого, відбувалося вночі, при світлі смолоскипів та з музикою. При приїманню до містерій треба було відбутися безліч цере-

моній, при чому провідник містерії (*μυσταγορός*) відбірав од новика присягу, що мовчатиме й не зрадить своїх товаришів, ні себе. Новоприняті звалися *місти*, цілком утаємничені — *ενοπτι*. Бували різні містерії, присвячені різним богам, у залежності від того, де якого бога найбільше почитали. Здебільшого, вийшли вони з почитання бога Діоніса.

Музи — первісно богині ритму і співу, пізніше — всякого мистецтва й наук, їх налічували 9; за найулюбленіший осідок муз уважали гору Гелікон, але ж вони радо перебували й на Парнасі.

Нектар — напиток богів, що давав їм безсмертність.

Ніке — богиня перемоги; її в'являли собі з крилами й галузкою лавра в руці, якою вона мала ніби то вінчати переможця.

Німфи — грецькі пів-богині, персоніфікації сил природи, пробували все в товаристві вищих богинь; звичайно їх уважали за прихильні, доброзичливі богині, що пробувають скрізь: у деревах, джерелах, горах, на печерах, садять дерева, танцюють, граються й т. д.

Обол — старогрецька срібна або мідяна монета ($\frac{1}{6}$ драхми = $13\frac{1}{3}$ шагів, або $6\frac{2}{3}$ копійки) — 2 оболі вкладали мерлому в уста на заплату за перевіз до підземелля.

Олімп — гора у Греції, на грانیці Тесалії [2973 м заввишки; в старовину казали, що вона вічно покрита снігом і хмарами] — її вважали осідком богів, що там мали свої палати, відбували під проводом Зевеса наради й бенкетували.

Опука — м'яч, пилка, галка.

Орґія — первісно обряди підчас жертв у честь богів; пізніше звали орґіями святі установи (*правдива орґія* — *встановова божжа*), через які людина очищувалася і зближалася до богів (елєвзинські в честь богині земних плодів Деметри) і з цього боку орґії означали те саме, що містерії. В багатьох місцях орґії [в честь бога

[Діоніса] були сполучені зі свавільними веселощами та розпустою, з незвичайними танцями та такими ж співами — тим то цю назву тепер прикладають до розпусних забав, у яких не знають міри ні їжі, ні напиткам, ні масним жартам.

Охвітний — приемний.

Панегірики звалися первісно промови на святочних зборах, промови, що своїм змістом і блискучою формою мали з'єднати оплески юрби; пізніше почали звати панегіриками похвальні промови в честь поодиноких осіб, як це було звичаєм передусім за римських цісарів. У римській літературі були в моді й віршовані панегірики, похвальні пісні в чийсь честь (звичайно з великими переборщеннями). Панегіристами звали промовців, поетів, що виголошували панегірики.

Парнас — гора у Греції, де радо перебували Музи; там було відоме кастальське джерело, звідкіля пили, щоб набратись натхнення для поезії і пророкування.

Патера (patera) — плеската, округла глиняна або металева посуда, часто з вушком, якої вживали при жертвах, зливаючи з в честь бога вино [лібація]. Відповідне місце поеми [стор 32.] так слід розуміти, що, мовляв, не треба бути аж скульптуром [мисцем], щоб зробити звичайну глиняну посуду [яку може зробити звичайний ремісник].

Персей — грецький герой, див. Андромеда.

Персефона — жінка Плутона, бога підземелля; викрадена від матері Деметри (богині землі), вона, на основі умови між матіррю й чоловіком, пів року пробувала в матері на землі [літо], й на пів року сходила до Тартару до чоловіка [зима].

Плектрон (plectrum) — патичок (із слонової кости, металю, дерева), яким у старовину били по струнах гітари, ліри й т. д., як у нас цурка до гри на цимбалах.

Плутон — бог підземелля.

Префект — за римських цісарських часів начальник міста, іменованій самим цісарем, у своїх руках мав велику владу — був неначе-б-то намісником цісаря й мав дбати про лад (поліційна служба) та безпеку міста й околиці на 100 римських миль довкола нього. Від присудів префекта була одинока апеляція — цісар.

Приміст — подій (*podium*).

Прокуратор — за римських цісарів був керманичем приватного маєтку цісаря і в маленьких провінціях заступав намісника [префекта].

Пролетарії — за римських часів звалися ті, що не могли виказатися найнижчим цензом маєтку й увільнені були від воєнної служби й од податків. У поемі вживається цього слова на означення бідних, що їм видавали „дармові пайки“ — голоти.

Прометей — грецький півбог, що, за переказом, украв од богів вогонь і дав його людям, а за те боги наклали на нього дуже люту кару, прикувавши його до скелі та наставивши над ним вірла, що цілий день видовбував його тіло, яке вночі заростало. Його вважали скрізь добродієм людства, що за добре діло потерпів таку велику кару.

Рапсоди — звалися у Греків ті, що публично виголошували свої й чужі поезії (звичайно поеми Гомера). В деяких містах (в Атенах) уладжували публичні виступи рапсодів і за найкращі продукції давали нагороди.

Ретори — у Греків промовці й учителі красномовства, у Римлян — виключно вчителі. За римських цісарських часів були окремі школи реторів, де вчили не тільки красномовства, але й загалом зазнайолювали з ріжними формами виголошування (й віршів).

Слаутний — той, що зазнає слави.

Снага — талант.

Таблін (*tablinum*) — частина римського дому, між *atrium* і *peristyllium* (задня частина), де пробував і працював пан дому (теперішній кабінет).

Танаґра — місто у трецькій країні Беотії, знане в історії з перемоги Спартан над Атенцями (457 р. пер. Христ.)

Тартар — підземелля у Греків; туди сходили тіні померших по смерті.

Терпсихора — муза танцю й хорового співу.

Тимпан — рід бубна, обтягнутого перґаментом.

Тирса — степова трава (*Stipa capillata*), вигинається на вітрі мов кучері.

Тріклініум (triclinium) — у старовинних Римлян м'яка, вибита подушками лежанка, на якій лежали вони за їжею. Такі лежанки стояли з трьох боків квадратного стола (з четвертого боку раби подавали їжу), і з кожного боку було звичайно місце для трьох осіб; на кожному місці була спинка й подушечка, на яку спиралися лівою рукою. Середня лежанка (*lectus medius*) і ліва від неї (*lectus summus*) була для гостей, зправа сидав хазяїн і його сім'я.

Тріумвірат — у Римі назва всякої установи, зложеної з трьох людей; тріумвірат Плутона — це Мінос, Радамант і Аїяк, підземні судді, що судили померших, допомагаючи тим богові підземелля, Плутонові.

Трохей — або хорей, двоскладовий ритм (метр) із наголошеним (довгим) першим складом.

Феб (Фойб) — назва бога Апольона (світлий, ясний) як бога сонця.

Фільгеллен — прихильник Греків (у загальному значінні — бо ж у спеціальному цею назвою означають людей, які словом і ділом підпирали Греків у їх вільній боротьбі з Турками на початку XIX. ст.).

Харити — богині краси, фізичних і духових принад.

Хист — уживається в цілому творі у значінні — мистецтво, штука.

Юпітер — найвищий римський бог, як Зевес у Греків.

- 94—98. Лепкий Б., Начерк іст. україн. літер., книжка II.
 99. М. Вовчок, Інститутка.
 100—103. Антонович В., Коротка історія Козаччини.
 104. Аверченко, Гуморески.
 105. Барвінок Г., Русалка.
 106—107. Лепкий Б., М. Шашкевич (Літ. хар. укр. письм. II).
 108—1106. Куліш П., Чорна Рада, повість.
 111. Толстой Л., Полонений на Кавказі, правд. подія.
 112—113. Берґзон Ан., Вступ до метафізики.
 114. Франс Анатоль, Комедія про чоловіка, що оженився з немовою, жарт у 2 актах.
 115—120. Барвінський Олександр, Спомини з мого життя, II.
 121—123. Кобилянська О., Земля I, повість.
 124—126. Кобилянська О., Земля II, повість.
 127—128. Шов Б., Цезар і Клеопатра, драма.
 129. М. Вовчок, Не до пари, Два сини й інші оповід.
 130—134. Маковой О., Заліссе, повість.
 135—139. Кониський Ол., У гостях добре, дома ліпше, повість.
 141—142. Федькович Ю., Довбуш, трагедія.
 143—1446. Федькович Ю., Оповідання.
 145. Гринюк Лесь, Весняні вечери, новелі.
 146. Леся Українка, Оргія, драматична поема.
 147. Федькович Ю., Так вам треба, фарс.
 148. Федькович Ю., Як козам роги виправляють.
 149—149а. Шевченко Т., Музика, повість.
 150. Кропивницький М., По ревізії, комедія в 1 дії.
 151—151а. Шевченко Т., Артист, повість.
 152—153. Карпенко-Карий, Бурлака, драма.
 154. Бобикевич О., Настоящі, комедія в 1 дії.
 155—156. Шевченко Т., Гайдамаки, поема.
 157. Федькович Ю., Люба—згуба, повість.
 158. Шніцлер Артур, Ляйтнант Густль, новеля.
 159—160. Левицький-Нечуй Ів., Пропащі, повість.
 161. Кобилянська Ольга, Битва, нарис.
 162. Підмогильний В., В епідемічному бараці, нарис.
 163. Кобилянська Ольга, Природа, новеля.
 164—165. Плятон, Оборона Сократа, переклад В. Кміцикевич.
 166—167. Карпенко-Карий, Житейське море, комедія.
 168—170. Бфремов С., М. Коцюбинський (Літер. характер. укр. письм. III).
 171. Марке Карл, Наймана праця й капітал.
 172—173. Мярний Панас, Лихі люде, повість.
 174—176. Дорошенко Дм., П. Куліш (Літ. хар. укр. письм. IV).
 177—179. Містраль Фред., Спогади й оповідання.
 180—182. Коцюбинський М., Fata morgana.
 183—184. Костомаров М., Дві руські народности.
 185—187. Войко В. Марко Вовчок (Літ. хар. укр. письм. V).
 188—189. Ромен Роллян, Вовки, револ. драма.

